

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975)

Ефективна економіка № 12, 2014

УДК 637.1: 339.13

*Ю. В. Федорусь,
кандидат технічних наук, доцент кафедри обладнання переробних виробництв,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Y. Fedorus

INCREASE EFFICIENCY OF INDUSTRIAL INDUSTRIAL ENTERPRISES UKRAINE

В публікації розглянуто фактори впливу на ефективність діяльності підприємств переробної галузі; запропоновано напрями підвищення економічної ефективності діяльності досліджуваних промислових підприємств шляхом удосконалення та розширення зв'язків між постачальниками сировини і переробниками; визначено основні складові конкурентоспроможності переробних підприємств, а також запропоновано шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності переробної галузі України. Доведено, що ефективність діяльності підприємств переробної галузі залежать від ефективної роботи її підсистем: фінансової, інвестиційної та інноваційної, управлінської і маркетингової, соціальної та екологічної.

This publication deals with impacts on the efficiency of enterprises processing industry; Directions increase the economic efficiency of the studied industrial enterprises by improving and expanding relations between raw material suppliers and processors; the main components of the competitiveness of processing enterprises, and suggests ways to improve the competitiveness of manufacturing industry in Ukraine. It is proved that the efficiency of the processing industry enterprises depend on the efficient operation of its subsystems: financial, investment and innovation, management and marketing, social and environmental.

Ключові слова: економічна ефективність, переробна галузь, конкурентоспроможність.

Keywords: economic efficiency, processing industry competitiveness.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності переробних підприємств в умовах ринкової конкуренції залежить, в основному, від якості формування та рівня використання виробничого потенціалу. Для сучасної переробної промисловості актуальним є розвиток економічно ефективних виробництв і підвищення конкурентоспроможності продукції, активізація інвестування в реальний сектор економіки та подолання тенденції зростання зносу основних засобів за рахунок використання та впровадження інновацій у виробничий процес. Крім того, промисловий розвиток є фундаментом для становлення інших секторів економіки країни. При цьому ключовими складовими промисловості, що визначатимуть конкурентоспроможність всієї економічної системи країни, стають високотехнологічні виробництва, галузі, які значною мірою визначатимуть розвиток наукоємних та інформаційно-містких видів діяльності, сприяють зростанню частки високооплачуваної, висококваліфікованої праці. Темпи розвитку промислового сектора значною мірою детермінують якість та спрямованість економічного зростання країни. Аналіз стану сучасних галузей економіки, дає підстави стверджувати, що соціально-економічний розвиток більшості регіонів на довгострокову перспективу пов'язаний саме з переробними галузями, тому для їхнього функціонування потрібна продуктивна ресурсна база, яка, в більшості випадків, представлена сільськогосподарськими підприємствами регіону. Матеріально-технічне оснащення переробної промисловості фізично і морально застаріле, що негативно впливає на ефективність виробництва. Вивчення цих проблем показало, що сьогодні в підприємствах переробної промисловості нерационально використовуються виробничі потужності, паливно-енергетичні ресурси, сировину, трудові ресурси та допоміжні матеріали.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка теоретико-методологічних питань підвищення ефективності використання виробничого потенціалу переробних підприємств стала темою досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Різноплановими дослідженнями цієї проблеми займалися і зробили вагомий внесок у її розвиток такі вчені, як: В. Андрійчук, А. Вовчак, В. Галушко, О. Гудзь, А. Загородній, Г. Калетник, С. Кваша, М. Кропивко, І. Лукинов, І. Маркіна, М. Малік, В. Онегіна, О. Правдюк, П. Стецюк, В. Ткаченко, Л. Федулова, Д. Шевченко та ін. Значну увагу формуванню конкурентоспроможності підприємств приділяють зарубіжні науковці М. Портер, А. Мескон, Ф. Котлер, Р. Олсон та ін. Незважаючи на наявний науковий доробок, цілий ряд питань все ж таки залишається недостатньо дослідженим. Це стосується перш за все структури виробничого потенціалу, методичних підходів до оцінювання ефективності його використання, виявлення основних напрямів подальшого розвитку та вдосконалення виробничого потенціалу. Усе це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, обґрунтування її мети, завдань, а також логіку дослідження.

Метою статті є систематизація факторів підвищення рівня конкурентоспроможності переробних підприємств та окреслення основних напрямів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу переробної промисловості України на основі аналізу умов їх функціонування та постійними змінами в зовнішньому політичному й економічному середовищі, яке є мінливим та динамічним, обумовлює наявність численних загроз функціонуванню досліджуваних підприємств, що особливо небезпечно в умовах збільшення конкурентів на вітчизняному і міжнародному ринках.

Виклад основного матеріалу. Вивчення й узагальнення теоретичних засад формування та використання виробничого потенціалу переробних підприємств дало змогу встановити, що основою виробництва промислових підприємств переробної галузі країни є виробничий потенціал. Від того, наскільки результативно та ефективно використовуються виробничі ресурси підприємств, залежить, в кінцевому підсумку, стабільність і розвиток національної економіки.

На нашу думку, поняття «виробничий потенціал переробних підприємств» – це сукупність усіх речових та не речових структурних елементів, а також людського капіталу переробного підприємства, яка виражається в потенційних можливостях забезпечити високоефективне виробництво, переробку, зберігання, транспортування і реалізацію продукції певного складу, технічного рівня та якості в необхідних обсягах для задоволення потреб ринку.

Економічна ефективність переробних підприємств тісно пов'язана з їх конкурентоспроможністю під якою слід розуміти властивість об'єкта, яка характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним певної потреби в порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку [2]. Конкурентоспроможність переробних підприємств визначають як порівняльну перевагу таких підприємств по відношенню до інших підприємств усередині країни і за її межами.

Розвиток досконалих конкурентних відносин між її суб’єктами в Україні вимагають впровадження одночасно керівного і керованого організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити стабільне ефективне високоприбуткове функціонування найважливіших структурних одиниць – переробних підприємств – та мобільно інтенсифікувати відтворювальні процеси як на локальному, так і на глобальному рівнях. На практиці важливо знайти дійові напрямки підвищення ефективності функціонування підприємств. Для розв’язання цього завдання певного значення набуває класифікація чинників його зростання. Усі фактори підвищення ефективності функціонування переробних підприємств зводяться до таких напрямків: управління витратами і ресурсами; напрямки розвитку і удосконалення виробництва та іншої діяльності; напрями удосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності [10, с.21].

Першу групу факторів становлять такі заходи щодо підвищення поточної виробничої діяльності підприємства: зростання продуктивності праці і зменшення зарплатоємності виготовлення продукції (тобто економія витрат живої праці); зниження загальної ресурсомісткості виробництва (зменшення енергоємності, фондомісткості, матеріаломісткості тощо). Все це спонукає підприємство до раціонального використання природно-сировинних ресурсів. Активна мобілізація вказаних факторів передбачає здійснення таких заходів, як: прискорення впровадження результатів науково-технічного та організаційного прогресу в практику діяльності підприємства; удосконалення організаційної та виробничої систем управління, форм і методів організації діяльності, її планування і мотивації; підвищення якості і конкурентоспроможності виготовлюваної продукції; удосконалення і постійне коригування всіх видів діяльності для забезпечення їх вимогам сучасності. Усі визначені напрямки власне представляють другий напрям мобілізації факторів підвищення ефективності господарювання підприємства.

Крім того, надзвичайно важливими є фактори, які віднесені до третьої групи, оскільки їх мобілізація передбачає визначення місця реалізації в системі управління діяльністю. Тут доцільно розглядати внутрішні та зовнішні відносно до переробного підприємства фактори. Адже факторами внутрішнього середовища можливо оперувати на рівні підприємства, а зовнішніми факторами управляти майже неможливо, оскільки вони потребують зазвичай суттєвих структурних зрушень, розгалуження інфраструктури підприємства, залучення інституціональних механізмів для забезпечення належних передумов функціонування підприємства, і взагалі – удосконалення та розробки дієвих державних економічних та соціальних програм розвитку суспільства.

Таким чином, вважаємо за доцільне виділити три основні фактори, що впливають на процес розвитку і рівень ефективності переробних галузей на сучасному етапі: кон’юнктура потреб населення і суміжних галузей; обсяги виробництва та якість сировини; низький техніко-технологічний рівень матеріально-технічної бази. Виявлені загальні закономірності – це основа для опрацювання заходів щодо підвищення ефективності функціонування переробної промисловості із залученням наявних резервів. Резерви підвищення ефективності розвитку переробних галузей невикористані в даний проміжок часу – можливості збільшення обсягів виробництва продукції в розрахунку на одиницю сукупних затрат живої та уречевленої праці з метою раціональнішого використання наявного потенціалу для отримання більшої кількості високоякісної продукції [10, с.32]. Виходячи із специфічних особливостей переробних галузей та ресурсів, що використовуються у виробництві, виділяють такі основні групи резервів підвищення ефективності переробної промисловості [1, с.29]:

- зростання обсягів та ефективності виробництва сировини, зниження її собівартості та підвищення якості;
- підвищення ефективності використання сировини та матеріальних ресурсів;
- підвищення рівня використання вторинних сировинних ресурсів;
- підвищення рівня використання виробничих потужностей та основних виробничих фондів;
- підвищення ефективності використання трудових ресурсів;
- підвищення якості товарів.

Оцінка темпів економічного розвитку доповнюється характеристиками процесу відтворення, тобто за рахунок саме яких факторів – інтенсивних чи екстенсивних досягається зростання його темпів. Причому структурна характеристика темпів економічного зростання повинна відповідати структурі суспільних потреб у широкому асортименті продуктів харчування високої якості. Підвищення ефективності виробництва є економічним наслідком процесу безперервного удосконалення факторів виробництва, джерелом якого можуть бути як інтенсивні, так і екстенсивні фактори процесу відтворення [6, с.24]. Виходячи з того, що поєднання і взаємозв’язок основних складових, резервів, напрямів та чинників підвищення ефективності розвитку переробних галузей можна вважати шляхами їх зростання, відмітимо, що приріст кінцевих результатів виробництва має досягатися за рахунок збільшення основних його факторів (кількості предметів та засобів праці, витрат живої праці) та підвищення їх віддачі. Отже, підвищення ефективності функціонування переробних галузей на сучасному етапі має відбуватися шляхом: формування високорозвинутої сировинної бази; забезпечення виробництва товарів (послуг) в оптимальні строки з найменшими витратами на основі прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу, створення сучасної високорозвинутої матеріально-технічної бази переробної промисловості; пошуку нових організаційно-економічних форм і механізмів ефективної взаємодії суміжних галузей.

За рахунок прямих іноземних інвестицій та лізингових угод, мобілізації власних інноваційних ресурсів переробне підприємство здатне удосконалити процес попередньої підготовки для виробничого процесу, здійснити реконструкцію потужностей, максимально автоматизувати процес виробництва. Економічний ефект від впровадження вищезазначених заходів у масштабах виробництва може бути виявлений через зменшенні витрат на поточний ремонт, скороченні амортизаційних відрахувань, цехових та загальногосподарських витрат.

Значною є роль держави у розвитку переробних галузей в умовах ринкової економіки та обмеженості бюджетних ресурсів, яка полягає у побудові стратегії виробничого та науково-технічного прогресу, створенні сприятливого середовища для інноваційних процесів та привабливих умов для потенційних інвесторів, залученні методів непрямого впливу через систему правового й економічного регулювання податкової, кредитної та амортизаційної політики, митних тарифів.

Серед основних заходів підвищення інноваційної активності товаровиробників переробних підприємств пріоритетного значення набуває створення умов для розвитку позабюджетної мобілізації фінансових ресурсів. Одним із перспективних шляхів залучення коштів повинна стати вторинна емісія акцій підприємств переробної промисловості та забезпечення переходу прав участі в капіталі акціонерного товариства до ефективного власника, який зацікавлений у довгостроковому розвитку підприємства. Іншим шляхом є раціональне поєднання прямих іноземних інвестицій та внутрішніх кредитів. Кредити дозволять вирішити проблему поповнення обігових коштів на закупівлю сировини та матеріалів, інших матеріально-технічних ресурсів, оплати лізингу технологічного обладнання.

На нашу думку, іноземні інвестиції сприятимуть вирішенню стратегічних проблем реконструкції та модернізації виробництва на основі впровадження маловідходних та безвідходних ресурсозберігаючих технологій. Іншим перспективним напрямом підвищення ефективності є удосконалення та розширення зв’язків між постачальниками сировини і переробниками, шляхом їх раціоналізації в межах інтегрованих систем. Пошук нових форм інтеграції сприятливо впливає на систему заготівель сировини, глибоку її переробку, зменшення матеріально-грошових і трудових витрат на одиницю продукції, матеріальну заінтересованість усіх учасників в кінцевих результатах діяльності. Раціональне розміщення сировинної зони підприємств переробної промисловості сприяє усуненню диспропорцій у виробництві кінцевого продукту, зменшенню нераціональних перевезень, ефективнішому використанню наявних ресурсів.

Основні напрями подальшого розвитку переробної галузі ґрунтуються на конкретних соціально-економічних та науково-технічних розробках і передбачають комплексну модернізацію виробничої та міжгалузевої структури; реальні зміни щодо перебудови виробничих і земельних відносин та розвиток нових організаційних форм власності і господарювання; радикальні структурно-інвестиційні зміни, що забезпечать комплексну перебудову виробничо-технологічних та матеріально-технічних, організаційно-господарських структур; удосконалення фінансово-кредитних відносин на основі системи державного регулювання; підвищення ефективності використання ресурсів і комплексної переробки за допомогою впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Ефективний розвиток переробних галузей – одна із важливих умов забезпечення сталого соціально-економічного зростання суспільства з огляду на спрямування кінцевої продукції. Проте, шляхи вирішення проблеми підвищення ефективності функціонування переробних галузей в методологічному та організаційно-методичному плані залишаються ще недостатньо вивченими та розробленими. Ефективність розвитку переробних галузей – специфічна галузева форма прояву господарських відносин з метою максимального задоволення потреб суспільства. Як економічна категорія в умовах ринкової економіки вона відображає якість господарювання в них, тобто досягнення кінцевої мети з найменшими затратами суспільної праці з урахуванням соціального та екологічного аспекту [8, с.122].

Визначальним чинником підвищення ефективності функціонування переробних галузей повинна стати розробка і впровадження сучасної інноваційної науково-технічної моделі виробництва, основними складовими якої повинні бути: розроблення і використання ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, принципово нових видів техніки і технологій; формування наукоємних виробничих процесів, конкурентоспроможних переробних виробництв, досконалого механізму інноваційного розвитку переробних галузей; забезпечення ефективного стимулювання інноваційної діяльності переробних підприємств.

Перспективним напрямом розвитку переробних галузей є розширення інтеграційних процесів на основі створення акціонерних товариств відкритого типу за участю постачальників сировини, переробних підприємств, банківських структур, транспорту, торгівлі, установ з науково-технічного та інформаційного обслуговування, що значно розширить можливості фінансування інвестиційних проектів.

Аналіз стану переробної галузі останнім часом на вітчизняному ринку змінилася в негативну сторону – різко скоротилися дійсний попит та пропозиція [9, с.24]. При цьому темпи зниження попиту значно перевищують зменшення пропонування. Склад попиту на продукти спричинений, перш за все, зниженням реальних доходів населення, а також зростанням розміру податків та інших платежів, обмеженістю експортних можливостей переробної продукції. Це зумовлено чинниками політичного, економічного, соціального характеру, низьким рівнем заробітної плати, спадом

виробництва а відтак збільшення кількості безробітних, низькими темпами співвідношення продуктивності праці до використання капіталу тощо. Пропозиція товарів, у свою чергу, зменшилась через скорочення вітчизняного виробництва та недоліки в системі менеджменту і маркетингу [5, с.109]: низьку зацікавленість працівників у ефективному використанні ресурсів та поліпшенні стану реалізації товарів, слабкою матеріально-технічною базою переробних підприємств і торговельних організацій, недостатністю розвитку інфраструктур ринку, мінливістю податкового середовища.

Для підприємств переробної промисловості особливою умовою розвитку є залежність від сезонного фактора попиту [4, с.626]. В цьому контексті розвиток підприємств прийнято розглядати як такий режим функціонування його економічної системи, який забезпечує позитивну динаміку параметрів рівня та якості продукції, конкурентоспроможність та ефективність діяльності підприємства на основі збалансованого врахування поточних та перспективних потреб споживачів і можливостей підприємства у їх задоволенні. Власне такий розвиток не повинен і не може вичерпуватися виключно механічним зростанням елементів його структури, в тому числі і економічних. Йдеться про стабільне зростання технологічного рівня виробництва, використання ресурсозберігаючих технологій, підвищення його конкурентоспроможності, забезпечення високого рівня рентабельності, систематичне оновлення продукції, врахування сезонності попиту, специфіки галузі тощо.

Таким чином, економічна ефективність переробних підприємств характеризується технологічною ефективністю та економічно доцільним поєднанням запасів і потоків різних переробних ресурсів, які використовуються у процесі переробки продукції.

Крім того, результати діяльності промислового підприємства залежать від ефективної діяльності його підсистем: виробничої, фінансової, інвестиційно-інноваційної, управлінської та маркетингової, соціальної, екологічної. Ці складові в поточному та перспективному вимірі формують як ефективність, так і напрями її підвищення шляхом використання фінансових можливостей підприємства, інвестиційно-інноваційних стратегій на підприємствах промисловості, людських ресурсів на підприємстві та забезпечення підприємства об’єктами соціальної інфраструктури, а також дотримання та виконання норм щодо забезпечення промислової безпеки праці, норм і нормативів охорони навколишнього середовища, що прийняті у галузях переробної промисловості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження проявляється у визначенні та систематизації факторів, які впливають на ефективність переробних підприємств їх конкурентоспроможність. Це дає можливість сформулювати завдання, що мають стояти перед переробними підприємствами, таким чином, щоб досягнути максимально можливого економічного ефекту.

Врахування вищезазначених напрямів підвищення ефективності дозволить підприємствам переробної промисловості контролювати і зміцнювати власні позиції на вітчизняному ринку, а також створювати базисні умови для випуску та реалізації кінцевого продукту. Таким чином, дослідження свідчать про те, що більшість підприємств переробної промисловості потребують докорінного оновлення матеріально-технічної бази, оскільки умови конкурентної боротьби вимагають впровадження сучасного високопродуктивного устаткування і новітніх технологій, широкого залучення наукового та кадрового потенціалу.

Література.

1. Вовчак А. В. Маркетингові комунікації у внутрішньому середовищі підприємства: психологічний аспект / А. В. Вовчак, Т. О. Примак // Маркетинг в Україні. – 2003. – № 1 (17). – С. 29–33.
2. Гудзь О.Є., Степасюк О.С. Сучасний вимір конкурентоспроможності аграрної сфери: виклики та перспективи // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Економіка, аграрний менеджмент та бізнес» / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. - К.: ВЦ НУБіПУ, 2010. – Вип. 154. – Частина 2 – 342 с. – С. 81-87.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).
4. Загородній А. Г. Оцінювання привабливості ринків реалізації продукції в процесі формування стратегії розвитку підприємства / А. Г. Загородній, В. М. Чубай // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Вип. 250, Т. III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 626–630.
5. Максимова В. Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку: [монографія] / В. Ф. Максимова. – К.: АВРІО, 2005. – 264 с.
6. Маркіна І. А. Методичні питання ефективності управління / І. А. Маркіна // Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 24–32.
7. Потенціал національної промисловості: цілі та механізм ефективного розвитку / [Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський, І. О. Галиця та ін.; за ред. канд. екон. наук Ю. В. Кіндзерського]. – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 928 с.
8. Совицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Совицкая. – Минск: Экоперспектива, 2007. – 358 с.
9. Федулова Л. Перспективи інноваційно-технологічного розвитку промисловості України / Л. Федулова // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 24–36.
10. Шевченко Д. К. Проблеми ефективності використання економічного потенціалу / Д. К. Шевченко. – Запоріжжя: КПУ, 2004. – 138 с.

References.

1. Vovchak, A. V. and Prymak, T. O. (2003), “Marketing Communications in the internal environment of the enterprise: the psychological aspect”, Marketing in Ukraine, vol. 1 (17), pp. 29–33..
2. Hudz', O.Ye. and Stepasiuk, O.S. (2010), “Current measurement competitive agricultural industry: challenges and prospects” Scientific Bulletin of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, vol.154, no. 2, pp. 81-87.
3. State Statistics Committee of Ukraine (2015), Statistical information, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 March 2015).
4. Zahorodniy, A.G. and Shevtsova, V.M. (2009), “Evaluation attractiveness of the sales in the process of development strategy”, Economy: Issues of Theory and Practice: Coll. Science. works, Vol. 250, no. III, pp626–630.
5. Maksimova, V.F. (2005), Vnutrishnij kontrol' ekonomichnoi diial'nosti promyslovoho pidpriemstva – systemnyj pidkhid do rozvytku [Internal control economic activity of the industrial enterprise - a systematic approach to development], Avrieux, Kyiv, Ukraine.
6. Markina, I.A. (2000), “Methodological issues management efficiency” Finance of Ukraine, vol. 6, pp. 24–32.
7. Kindzers'kyj, Yu. V. Yakubovs'kyj, M. M. and Halytsia, I. O. (2009), Potentsial natsional'noi promyslovosti: tsili ta mekhanizm efektyvnoho rozvytku [Potential national industry objectives and effective mechanism for development], Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
8. Sovytskaya, G.V. (2007), Analyz khoziazstvennoj deiatel'nosty predpriyatiya [Analysis hozyaystvennoy enterprise activity] Ekoperspektyva, Mynsk, Belorussia.
9. Fedulova, L. (2008), “Prospects innovation and technological development industry Ukraine”, Economy of Ukraine, vol. 7, pp. 24–36.
10. Shevchenko, D.K. (2004), Problemy efektyvnosti vykorystannia ekonomichnoho potentsialu [Problems efficiency potential economic], KPU, Zaporizhzhia, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014 р.

(<http://www.poligrafua.net/>)

bigmir.net

341

102

(<http://www.bigmir.net/>)

Брошу.

ТОВ "ДКС Центр"